

---

si vzal zákusek a sklenici pálenky, kterými ho poručíkova žena uhostila jako váženou návštěvu, a řekl mu: „Chamorro, nic jiného mi nezbývá, je mi líto, ale musím plnit svou povinnost.“

Tři nohy k lavici, říkali sami o sobě strýc Pepe, strýc Rafael a poručík Chamorro, když sjížděli po cestě k otcově zahradě. Strýc Pepe a strýc Rafael, bratři, i když si vůbec nebyli podobní, jeli na velkém prohnaném oslu, který jakmile se seabeměně polekal, sklopil uši dozadu a vycenil zuby, čímž dal najevo, že hodlá kousat, poručík Chamorro na maličké oslici, která pod tíhou svého pána do kopce naříkala jako lidská bytost; ten přitom vláčel po zemi nohy v gumových sandálech zhotovených z pneumatik. Strýc Rafael byl hubený a malé postavy, neměl v životě štěstí, stěžoval si, nic mu nevycházelo, koupil si osla a ošidili ho, nastoupil vojenskou službu a pustili ho až za sedm let, poslali ho do války a bojoval v těch nejkrutějších bitvách, při ofenzivě u Teruelu mu omrzly nohy a scházelo jen málo, aby mu je museli uříznout, jako tomu chromému na náměstí Generála Orduñi, co prodává slunečnicová semínka a půjčuje romány a obrázkové časopisy. Strýc Rafael nosil stará saka a chudinské svetry s roztrepenými rukávy, a i když byl velice čistotný, vždycky vypadal, jako když se už několik dnů neholil, a ubíjel se neplodnou prací, protože jeho jediný syn odešel do Madridu a nechal ho tu samotného. Strýc Rafael mluvil málo a velice potichu, jako by žádal o odpuštění. Strýc Pepe byl vysoký, statný a suchý jako topol v zimě, a na zahradu jezdil v manšestrovém obleku a vestě, plstěném klobouku a botách s poutkem, které nikdy neměl umazané od bláta ani zaprášené, mluvil s doktorskými opisnými obraty a zdržoval se u podrobností každého úkolu tak puntičkářsky, že nakonec byl naprosto k ničemu, nikdy nevypadal unaveně, rozladěně ani zatrpkle a povzbudivě popleskával strýce Rafaela, no tak, bratříčku, netvař se takhle, o tolik zase nejde, a všechno obdivoval, ukazoval mi opatrně ukazováčkem špičku prvního pupence na dosud holých větvích fíkovníku nebo nepatrný stonek obilí, jenž právě

---

vylezl ze země, podívej se, synovče, vypadá, že je mrtvý, ale uvnitř se pohybují semínka jako žížaly, věnoval celé hodiny tomu, že si s buddhistickým klidem balil cigarety nebo seřezával kus ovčí usně, který si chtěl připevnit do boty, aby ho netlačil mozol na palci, začal něco vypravovat a všechny nás podráždil, i ta nejkratší historka mu rozbředla v odbočkách a upřesňování, a když začal vyprávět o noci, kdy se vrátil z války, trvalo mu to skoro tak dlouho jako samotná cesta; strýc Pepe se vrátil z války, jako se někdo vrací z pole, protože ho zastihl déšť. Povolali ho téměř na konci války, k jezdeckvu, po krátkém výcviku mu dali pušku a mulu a poslali ho na frontu. Na tu mulu se ještě pamatoval: říkal, že byla vysoká, tmavohnědá, z dobrého rodu a s vlídným výrazem; jel na ní za soumraku, slyšel dunět rány z děl a v příkopech viděl mrtvoly mul a koní s rozpáranými břichy a s útroby prolezlými červy, a on si pomyslel, to si musím rozmyslet, při tom, jak by se mi v Mágíně takové zvíře hodilo; natolik se do těch úvah zabral, že zůstával čím dál víc pozadu, a když chtěl dohonit ostatní, byla už temná noc a začalo pršet, uvědomil si, že by se mohl nachladit, zarazil mulu, obrátil ji na opačnou stranu a aniž se před někým schovával nebo se bál, aby ho nezastavili nebo nezastřelili jako dezertéra, zamířil do Máginy; dorazil tam za dva dny, uvázal otěže muly k mříži u svého domu, a když jeho žena vyšla ven a zeptala se, odkud jede, odpověděl jí s naprostou samozřejmostí: odkud bych jel, přece z války. „Proto jsme ji prohráli,“ řekl poručík Chamorro, „pro takové zmatky na naší straně.“ Už mě unavilo je poslouchat, rychle jsem dojedl oběd a šel jsem o hodný kus dál zakouřit si, tak aby mě otec neviděl. Poručík Chamorro nekouřil ani nepil a nikdy nechodil do hospod, což podle něj byly žumpy, které zřídil kapitál, aby utopil ve víně hněv chudých. „A co jste z toho všeho získal, z tolika slov a trestů?“ Otec před ním vyzývavě stál, s niternou pýchou, kterou jsem u něj velmi dobře znal, na to, že si svou půdu pořídil bez cizí pomoci a během několika málo let udělal z oné opuštěné zahrady jednu z nejúrodnějších v Mágíně. Když mě tam poprvé zavedl, byl to neurčitý pás půdy ležící ladem, se zavlažovacími kanály zarostlými suchým

---

plevelem, s pobořeným domkem i ohradami, s nádrží plnou řas a skoro ztracenou mezi trsy rákosí. Během let obětoval všechno, prodal dům ve čtvrti Zurčićího Pramene, zadlužil se u lichvářů, pracoval od svítání až do soumraku a ještě dlouho po něm, a dokonce se musel ponížit před dědečkem Manuelem, aby nás na neurčito vzal do svého domu na náměstí Svatého Vavřince. Teď se však půda ztrácela pod zelení, kterou jako by rozvrhl zeměměřič, z kohoutku nádrže neomezeně tryskala voda, a každý den navečer, ať už v zimě nebo v létě, jsme odváželi do tržnice velký náklad zeleniny, chovali jsme prasata a krávy a bylo možné, že zanedlouho budeme mít i bagr a landrover. Můj otec byl statkář, a poručík Chamorro se svými obřadnými gesty a proslovy, které zněly jako kázání, byl pouhý nádeník. Otec ho obdivoval ho za to, že toho tolik ví a přečetl tolik knih, nechtěl však připustit, aby v mých očích převládl jeho příklad. „Získal jsem z toho to, že ve svém věku jsem daleko zdravější než vy, jelikož neotravuji své tělo jedy, které pijete a kouříte. A nejdůležitější je, že chodím s hlavou vzhůru, za celý život jsem nikoho nepodvedl ani nezneužil, a neskrývám své názory, i když mě zavírají, a i když vím, že se nedočkám toho, až v téhle nevděčné zemi zavedou veřejné školství a nastolí sociální spravedlnost. Nic víc vám k tomu neřeknu.“ „To znělo úžasně,“ zamumlal strýc Rafael. „Chamorro, tys byl odjakživa zlatoústý;“ strýc Pepe se pokusil poručíka Chamorra obejmout, ten ho však odstrčil a odvrátil hlavu stranou; zdálo se mi, že si pod skly brýlí utírá slzu. Byl menší postavy a podsaditý, a přes svůj věk, patrný z jeho poničené tváře, odváděl na zahradě velkou a pečlivou práci. „Ty hodně studuj,“ říkával mi, „přečti všechny knihy, které můžeš, nauč se jazyky, staň se inženýrem, lékařem nebo učitelem, ale jestli se vypracuješ díky svému úsilí a obětavosti svých rodičů, neobracej se zády k těm, kteří neměli takové možnosti jako ty. Tvůj otec je trochu zvláštní a tváří se velice vážně, ale i když ti to neřekne, bývá bez sebe pýchou, když mu nosíš výborné známky. Říká, že píšeš na stroji všemi deseti, rozumíš cizincům a že dokážeš číst, i když se nedíváš na papír, jako ti hlasatelé v televizi. Studuj co nejvíc, ale nauč se i kopat, zalévat, sklízet olivy a dojit

---

krávy. Vědění nezabírá místo, a všechno, co máme, pochází z půdy a z práce, a člověk nikdy neví, co přinese zítřek.“

Věřil těm věcem s nezlomnou prostomyslností: že vědění nezabírá místo, že svět je malý, že kdo se ptá, ten se doptá, a nejlepší, nač si můžete vsadit, je práce a hospodárnost. Pracoval jsem společně s nimi, každou neděli od svítání a o prázdninách, a se směsicí bezděčné něhy a potlačovaného pohrdání jsem viděl, jak jsou hrubí, jednotvární a nevědomí, ale také věrní a spolehliví díky vrozenému pudu, který měli jen oni a byl jim stejně vlastní jako mědnatá barva kůže nebo drsné a silné ruce. Když moji spolužáci před Vánocemi nebo na konci května s nervózní netrpělivostí čekali na konec vyučování, já jsem tytéž dny odpočítával zarmouceně, myslel jsem na to, že nebudu vídat Marinu, že budu muset časně vstávat a být v olivových hájích nebo na zahradě od východu slunce, čistit stáje, roznášet krmení kravám a prasatům, dobývat brambory nebo cibuli, kypřit zem, nebo se po ní plazit a sklízet olivy. Zpočátku mě bolely všechny kosti v těle a naskákaly mi puchýře na rukou, za čas jsem však měl snědý obličej a svalnaté paže, cítil jsem v těle až dosud neznámou energii a dlaně jsem měl tvrdé jako násada motyky. A navečer, když jsem se vrátil celý vyčerpaný, v kuchyni jsem se umyl šplíchanci studené vody, převlékl jsem se a šel za svými přáteli nebo obcházel po ulici, kde bydlela Marina, připadal jsem si naráz silný a odlišný od ostatních, dospělejší než oni, s tělesnou zdatností smíšenou se vztekem a trpkostí, které oni nemohli znát. Vyučování a zkoušky mi připadaly jako dětské povinnosti: na rozdíl od jiných jsem nestudoval proto, aby mi otec koupil kolo nebo mě vzal na prázdniny k moři, ale proto, abych si vydobyl budoucnost nespjatou s půdou, abych mohl co nejdříve odjet z Máginy a neumřít přitom hlady. Všichni mí přátelé už si zvolili svou budoucnost, a dokonce i ten zpropadený Pavón Pacheco si byl jistý, že bude pasákem a legionářem. Martín chtěl být vědcem; Serrano, který až do patnácti let toužil stát se jednou příslušníkem mafie coby pistolník, teď chtěl být básníkem nebo